

УДК: 37.014.552 (477)

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2023.09>

*Володимир Хоменко,
ORCID iD 0000-0001-7149-9011
науковий співробітник відділу проєктної діяльності
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
вул. Митрополита Василя Липківського, б. 36
03035, м. Київ, Україна
homenko.1963@gmail.com*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджено становлення та перспективи децентралізації освіти в Україні, що передбачає зміни неефективного бюджетного забезпечення цього процесу. Відображено ключові детермінанти перерозподілу функцій і повноважень. З'ясовано, що децентралізація освіти передбачає передачу повноважень і відповідальності за фінансування та управління в ТГ. Визначено, що кардинально змінилися державні підходи до фінансування закладів освіти, адже місцеві бюджети отримують цільові кошти як освітню субвенцію. Акцентовано на тому, що проблема з невеликою кількістю учнів у класах малих міст та сіл вирішується завдяки оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти. Розкрито важливість утворення опорних шкіл. Установлено, що наявні проблемні моменти з децентралізації освіти в Україні у проведенні освітньої реформи в ТГ потребують вирішення. Запропоновано поради їх розв'язання.

***Ключові слова:** децентралізація; місцеве самоврядування; освіта; перспективи навчання; територіальна громада.*

© Хоменко В. В., 2023

Постановка проблеми. Нині в Україні активно триває процес децентралізації влади, під час реалізації якого ТГ мають можливість створити механізм управління освітою, оновити її зміст. Відповідно до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» (Стаття 32. «Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту») до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать як власні (самоврядні) повноваження, так і делеговані, що передбачає управління закладами освіти, організацію їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення (Закон «Про місцеве самоврядування в Україні», 1997). Закон є, а його виконання тривалий час не здійснювали місцеві органи влади, не використовували можливі ресурси для планування, адже повноваження самоврядування є частиною

прав державної виконавчої влади.

Метою реформування є передача управлінських повноважень і відповідальності органам місцевого самоврядування, безпосередньо закладам загальної середньої освіти. Кінцевою метою децентралізації є надання більш сучасних послуг та забезпечення рівноправного доступу різних верств населення до інформації, забезпечення соціальної рівності. На цьому етапі наявні суперечності між потребою в забезпеченні ефективного освітнього менеджменту й логістики та пошуком нових підходів до управління. Щоб успішно досягти результату, необхідно продумати шляхи тимчасового зупинення негативних упливів в освіті, сприяти демократичним процесам, об'єднанню всіх суб'єктів освіти, забезпечити фінансову складову, підготувати таких керівників шкіл, які здатні не

тільки втілювати ідеї колег, а й продукувати їх самостійно, осмислено втілювати зміни в житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання децентралізації освіти розглядали низка науковців і вчених, зокрема: розширення можливостей досягнення гендерного паритету в контексті децентралізації влади в Україні вивчала Т. І. Неприцька, проблеми якості освіти порушувала О. М. Чальцева, розвитку загальної середньої освіти в об'єднаних територіальних громадах висвітлювали Н. В. Венцель, А. П. Джурило, напрями реформування освіти стали предметом вивчення Г. В. Возняк, І. В. Жеребило, децентралізації в освіті європейських країн досліджували Л. М. Гриневич, О. І. Локшина, О. І. Огієнко, децентралізації й адміністративного самоврядування намагався виявити П. А. Трачук, децентралізації влади, права людини й основоположні свободи – М. О. Лендвел, М. В. Савчин, Я. В. Лазур, Т. О. Карабін.

Децентралізація, з погляду вченої А. П. Джурило, у певному сенсі є засобом перенесення політичних дебатів про якість освіти на нижчі щаблі освітньої системи. Надання більших повноважень іншим верствам населення означає перекладання на них відповідальності за визначення того, що вони розуміють під якістю освіти, і передача їм прав «володіння» своєю частиною системи (Джурило А. П., 2015, с. 50). Цей процес супроводжується як схвальними відгуками, так і породжує низку непорозумінь, які необхідно розглянути докладніше.

Метою статті є аналіз становлення та перспектив децентралізації освіти в Україні.

Для досягнення мети визначаємо такі **завдання**:

1. Дослідити децентралізацію як демократичний процес у сфері освіти.
2. Визначити державні підходи до фінансування закладів освіти.
3. Запропонувати шляхи розв'язання проблемних питань, пов'язаних із децен-

тралізацію освіти.

Виклад основного матеріалу. За реформою децентралізації влади передбачено зміни в різних сферах освіти, які впливатимуть на формування сучасної системи управління, фінансування на місцях. Децентралізація має на меті змінити неефективне бюджетне забезпечення процесу освіти, який був організований за ієрархічною вертикаллю.

Відповідно до Постанови № 18 Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 року «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» затверджено створення освітніх округів та визначено умови функціонування закладів освіти в рамках децентралізації (Постанова Кабінету Міністрів України, 2016). Розпочався важливий етап реформування освіти. Незважаючи на залучення нових представників влади та передачу їм повноважень з управління територіальними громадами, фінансова сфера та визначення напрямів стратегії освітнього розвитку залишилися в компетенції Міністерства освіти і науки України.

Реформа освіти, зауважує Г. В. Возняк, спрямована на вирішення проблеми неефективності бюджетного забезпечення освітнього процесу, побудованого на принципах фінансування мережі закладів освіти, низького рівня оплати праці у сфері освіти, відсутності стимулів для підвищення кваліфікаційного рівня педагогів, територіальних диспропорцій отримання освітніх послуг населенням тощо (Возняк Г. В., 2020, с. 131). Усе це визначає створення опорних шкіл, у яких педагоги оптимізуватимуть навчальний процес. Поступовий рух до результативного використання фінансових ресурсів, збільшення повноважень керівників, централізованого прийняття рішень, допомога в здобуванні безперервної освіти вчителям породжуватимуть конкурентоздатність закладів освіти.

Децентралізація освіти, з погляду Ю. А. Савченко, передбачає демократизацію та створення умов щодо прозорості процесу в державному управлінні у сфе-

рі освіти. На місцевому рівні розширення повноважень сприяє значно ефективнішому державному управлінню та наданню якісніших освітніх послуг (Савченко Ю. А., 2018, с. 172). Допоміжна роль влади полягатиме в плануванні, сприятиме позитивному її сприйманню, уможливленню підвищення рівня професійної компетентності місцевих органів управління, їхній фінансовій самостійності.

Наразі в Україні, стверджує І. Білик, по всій території держави, реалізується децентралізація, під час якої формується ефективний інститут місцевого самоврядування – ТГ, якій надаються відповідні компетенції та яка забезпечується ресурсами та можливістю на власний розсуд вирішувати проблеми місцевого значення (Білик І., 2017). Це дає підстави стверджувати, що значне залучення громадян до керівної ролі сприятиме більш відповідальному ставленню педагогів до надання освіти учням. Водночас надання нових повноважень членам ТГ передбачає узгоджені дії з учителями, щоб не нашкодити, а тільки сприяти покращенню надання ними освітніх послуг.

Під час формування ТГ освітнє питання виявилось одним із надскладних, оскільки до об'єднання територіальних громад управлінням надання освітніх послуг займалися відділи освіти районних державних адміністрацій. Функції виконавчих органів селищ були мінімальними та полягали в реалізації другорядних завдань. На відміну від районних державних адміністрацій, органи місцевого самоврядування об'єднаних громад вважалися автономними та мали всі повноваження, зокрема й у сфері управління освітою (Лопушинський І. П., Ковнір О. І., 2017).

Починаючи з 2015 року місцеві бюджети отримують цільові кошти у вигляді освітньої субвенції, яку визначають як міжбюджетний трансфер для використання з певною метою в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції. Чинними нормативними документами визначено, що кошти освітньої

субвенції можуть використовуватися на оплату поточних видатків закладів освіти. Наголошуємо, що освітню субвенцію дозволено використовувати лише для поточних видатків, про значні витрати не йдеться.

На думку дослідниці Н. В. Венцель, важливим чинником у наданні освітніх послуг є фінансове забезпечення галузі. Винятком є норма бюджетного кодексу, яка дає змогу залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду використовувати в наступному на оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти (Венцель Н. В., 2016). Децентралізаційні зміни позначилися на технологіях впливу у сфері освіти. Основними принципами, які стали дієвим інструментом, є ефективність, доступність та якість надання послуг.

Самоуправління ТГ у сфері освіти повинно збільшити вплив професійної автономії як самого закладу освіти, так і вчителя. Водночас не потрібно забувати, що деякі педагоги через оптимізацію можуть втратити роботу, оскільки школи з невеликою кількістю учнів об'єднують в одну. Наявні ризики й у різниці фінансування регіонів. Саме автономія шкіл покликана сприяти розв'язанню таких проблем. В умовах децентралізації освіти рішення про функціонування шкіл нині приймає громада. Зважаючи на власні потреби й можливості, вона має змогу відмовитися від закриття навіть найменших закладів освіти. Отримуючи від уряду освітню субвенцію, яка передбачає збільшення коштів для закладів із достатньою кількістю учнів, органи самоуправління визначають потреби, дієві форми роботи, партнерів, які сприятимуть покращенню змісту освіти, матеріальної бази школи, залученню фахівців для підвищення рівня кваліфікації педагогів.

Відповідно до статті 66 Закону України «Про освіту» визначено, що районні, міські ради та ради ТГ є відповідальними за здійснення державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території; вони формують план та забезпечують подальший розвиток закла-

дів освіти; є гарантими доступності освіти для всіх громадян, які проживають на території відповідної громади (Закон України «Про освіту», 2017). Від того, яку освіту здобудуть діти, залежить їхнє майбутнє. Важливо, щоб нова влада давні механізми керування не інтегрувала в сучасну адміністративну систему освіти. Важливим рішенням є використання автобусів для транспортування дітей до найближчих закладів. Цей процес уможливив заощадження коштів, які витрачають на експлуатацію приміщень у спорожнілих закладах освіти, та спрямування їх натомість на модернізацію тих шкіл, які залишились.

На важливість передачі фінансових повноважень саме на місцевий рівень звертає увагу І. В. Застрожнікова, що дасть змогу уряду України відійти від попередньої системи планування та виконання освітньої політики через зменшення розриву між операційним та фінансовим управлінням. Це має сприяти підвищенню доступу до якісної освіти, особливо в більш віддалених районах України. Участь місцевої влади та шкіл у процесі прийняття рішень має покращити розподіл бюджетних коштів (Застрожнікова І. В., 2019, с. 153). Отримуючи рівний доступ до якісної освіти, сучасних інформаційних ресурсів, учні мають змогу покращити власні показники під час участі у змаганнях, складання іспитів, творчо використати свої знання й уміння, не виїжджаючи на подальше навчання за кордон. Випускники стають конкурентоспроможними, демонструючи ціннісні орієнтації в соціумі.

Місцеві громади самостійно визначають опорні заклади освіти серед тих, які їм безпосередньо підпорядковані, відповідно до конкурсу, який повинен відповідати встановленим умовам. Під час його проведення необхідно враховувати такі аспекти: можливість забезпечити на встановленому законодавством рівні організацію профільного навчання, допрофільної підготовки; освітні потреби учнів; наявність матеріальних ресурсів (обладнання в кабінетах фізики, географії, біології, хімії тощо та наяв-

ність доступу до швидкісного інтернету); рівень забезпечення професійними кваліфікованими кадрами; наявність доріг із твердим покриттям, по яких можна організувати безпечне підвезення учнів та працівників до місця навчання або проживання. Рациональне використання фінансових ресурсів стає також механізмом, який уможлиблює впорядкування безпечної шкільної мережі.

Керівництво територіальної громади, з погляду С. Дятленка, має також вирішити питання, чи створювати власний Центр професійного розвитку педагогічних працівників (ЦПРПП), чи винаймати послуги ЦПРПП в інших громад. В обох випадках потрібно закласти кошти до бюджету на наступний рік. Немає норм, які визначали б кількісні показники, відповідно до яких створюються центри, для власної громади ЦПРПП може створюватися за наявності хоча б 500 педагогічних працівників (Дятленко С., 2020). Найкращими закладами для підвищення освіти на сучасному етапі є інститути післядипломної педагогічної освіти, хоча спостерігаємо нині й інші альтернативні варіанти.

Нині деякі заклади освіти в сільській місцевості із незначною кількістю школярів поступово стають філіями опорних, які є юридичними особами з власними рахунками, самостійним балансом, штампом і печаткою. У Положенні про освітній округ і опорний заклад освіти, затвердженому постановою КМУ від 19 червня 2019 р. № 532 (далі – Положення), зазначено, що кількість учнів опорного закладу освіти (без урахування кількості школярів у філіях) повинна становити не менше 200 осіб (Постанова КМУ, 2019). Філія опорного закладу спрямовує кошти на освітні потреби учнів та створення єдиної системи навчально-виховної роботи, забезпечує здобуття початкової, базової середньої освіти за рішенням засновника. Важливим у цьому документі є вказівка на створення такого освітнього простору, який передбачає застосування новітніх технологій дизайну, архітектури будівель і споруд, просторо-

вого та тематичного середовища закладів освіти; забезпечення енергоефективності будівель закладів освіти; створення інклюзивного освітнього середовища для осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти; умов для здобуття освіти з використанням нових технологій.

За оперативною інформацією, поданою МОН України (табл. 1), станом на 01.06.2022 рік в Україні сформовано 1 216 опорних закладів освіти та 1 599 філій опорних закладів освіти (Рис. 1). більша кількість закладів працює у звичному

режимі (446, де лідирують Житомирська і Закарпатська області), менша в дистанційному (376, найбільше в Харківській і Дніпропетровській областях) і змішаному – 394 (переважно в Київській, Кіровоградській, Вінницькій областях). Водночас на територіях, де ведуться бойові дії, показник роботи у звичному режимі дорівнює 0, а в дистанційному переважає (Херсонська, Донецька, Сумська, Запорізька, Миколаївська, Харківська і Дніпропетровська області).

Табл. 1 Інформація про чисельність опорних шкіл України

№ з/п	Регіон	Кількість опорних ЗЗСО, які функціонують і надають освітні послуги, од.			Кількість філій опорних ЗЗСО, які функціонують і надають освітні послуги, од
		у звичному режимі (очно)	дистанційно	змішано	
	Україна	446	376	394	1599
1	Вінницька ¹	40	2	42	128
2	Волинська	12	15	18	81
3	Дніпропетровська	0	45	2	95
4	Донецька ²	0	40	0	12
5	Житомирська	62	0	24	69
6	Закарпатська ³	60			69
7	Запорізька ⁴	0	37	0	35
8	Івано-Франківська	41	0	2	114
9	Київська	26	1	62	96
10	Кіровоградська ⁵	15	16	52	161
11	Луганська ⁶	0	12	0	0
12	Львівська	45	0	23	109
13	Миколаївська	0	25	0	37
14	Одеська	34	13	23	96
15	Полтавська	23	19	54	68
16	Рівненська ⁷	20	2	15	69
17	Сумська	1	29	27	47
18	Тернопільська	40	0	0	66
19	Харківська	0	58	0	51
20	Херсонська ¹¹	0	13	0	10
21	Хмельницька	12	22	7	33
22	Черкаська	7	3	25	63
23	Чернівецька ⁸	2	0	0	63
24	Чернігівська ⁹	6	24	18	27
25	м. Київ ¹⁰				

Джерело: оперативна інформація МОН України, 2022

За інформацією, розміщеною на сайті МОН України, з питання про фінансову підтримку опорних закладів освіти у 2022 році зазначено: «У межах ініціативи «Спільно до навчання» 1 тис. опорних шкіл отримали від ЮНІСЕФ по 3 тис. доларів у гривневому еквіваленті для підтримки

безперервного навчання дітей у цьому навчальному році. Одноразовий грант має допомогти опорним школам забезпечувати навчальний процес. Заклади освіти можуть використати фінансову підтримку на дрібні ремонти; підготовку до зимового сезону; закупівлю навчально-методичної літерату-

ри та обладнання для закладів освіти); закупівлю навчально-методичних матеріалів. Якщо опорний заклад освіти не потребує прямої підтримки, то кошти можуть бути використані для однієї з філій» (Інформація МОН України, 2022).

Нині значна більшість ОТГ України реалізують реформу освітніх мереж згідно з проєктом «Децентралізація: реформування освіти на місцевому рівні» (громадської організації Центр «Доброчин»). Проєкт створений за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні для допомоги громадам. Реалізований у п'яти областях: Луганській, Херсонській, Чернігівській, Одеській, Волинській. Він має рекомендаційний характер для реформування освіти в ТГ. Проєкт ураховує думку всіх цільових груп – від учнів та їхніх батьків до місцевої влади. Основна мета реформи освіти – забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг.

Відбувається наразі відновлення ТГ після вторгнення російських окупантів. Зокрема Центр економічної стратегії намагається вирішити проблемні питання. Це неурядова організація, що сприяє підтримці здійснення реформ в Україні. Вона функціонує за фінансової підтримки уряду Великої Британії. ТГ, що зазнали руйнувань і не можуть самостійно діяти в подальшому та знайти кошти для відновлення та відбудови, можуть звернутися до Центру економічної стратегії, який допоможе розробити докладну програму відновлення ТГ та її подальшого розвитку.

Відновленню ТГ допомагає також Міністерство розвитку громад та територій України (далі Мінрегіон), за його ініціативи всі охочі пишуть проєкти з покращення соціальної інфраструктури. Відбиратиме кращі роботи спеціальна комісія, фінансування здійснюватиме в рамках кредитної угоди European Investment Bank за «Програмою з відновлення України». Керівництво закладу сприятиме відбудові, повній або частковій реконструкції будівель, які постраждали внаслідок агресії, зокрема закладів освіти. Кредитні кошти будуть спря-

мовані ТГ як субвенція з державного бюджету місцевим органам самоуправління.

Децентралізації освіти в Україні, на думку І. В. Засторожнікової, притаманні такі основні проблемні аспекти проведення освітньої реформи в ТГ: від 50 % до 70 % бюджетних видатків ТГ припадає на освіту; рівень успішності учнів малих сіл на зовнішньому незалежному оцінюванні значно нижчий, ніж у великих містах; неефективність освітньої мережі зумовлена застарілими методиками викладання та неуплектованістю класів; ефективного впровадженню освітньої реформи та оптимізації шкільної мережі на місцевому рівні перешкоджає брак якісних доріг між населеними пунктами; бюджетні видатки на освіту в розрахунку на одного учня в сільських закладах освіти в кілька разів вищі, ніж у міських; заклади освіти з малою кількістю учнів гірше оснащені матеріально-технічно, ніж заклади освіти з повними класами; вчителі в малокомплектних закладах освіти викладають предмети, які не належать до їхньої компетенції; успішне впровадження реформи залежить від консультацій з учителями, батьками та учнями закладів освіти (Засторожнікова І. В., 2019, с. 47).

Усі зазначені недоліки й проблемні питання потрібно вирішувати місцевим органам. Від їхньої спроможності налагодити вдало роботу залежатиме й успішність освітнього процесу. Прикладом є Дунаєвецька міська територіальна громада Хмельницької області, яка одна з найбільших в Україні (51 населений пункт). Перед муніципалітетом гостро постала проблема організації безпечного та своєчасного підвезення дітей до закладів освіти. У 31 з 51 населеного пункту об'єднаної громади є заклади освіти, 504 учні підвозяться до закладів освіти Дунаєвецької міської ТГ, одним із завдань якої постало питання підвищення якості доступних освітніх послуг у віддалених від адміністративного центру населених пунктах. Крім того, супровід шкіл району, який здійснював методичний кабінет, з одного боку був комунальним за-

кладом районної адміністрації, а з іншого – насправді працював у складі відділу освіти РДА (Створення методично-сервісного центру в структурі управління освіти, молоді та спорту Дунаєвецької міської ради, 2022). Така подвійна субординація спричиняла проблеми, не сприяла модернізації відділів. Освітяни здебільшого сприймали методистів як інспекторів, а не колег, які надають допомогу.

Прагнучи підтримувати високі освітні стандарти та сприяти всебічному розвитку учнів, у міській ТГ унесли зміни до структури управління освіти, зокрема створили методичний сервісний центр відділу освіти молоді і спорту міської ОТГ, який консультує, надає якісні освітні послуги шкільним адміністраціям та педагогічним колективам. Відбулася не просто зміна назви, а були прийняті рішення, заплановано проведення заходів, переглянуто забезпечення кадрами, які мали не тільки управлінський досвід, а й працювали в школі. Усе вищезазначене сприяло розвитку керівної, методичної роботи на засадах партнерської взаємодії, покращенню якісних показників навчання учнів.

Для того, щоб розуміти, яким чином буде розвиватися освіта в певному регіоні, потрібно кожній ТГ розробити програму розвитку на рік або ж декілька, що дасть змогу мешканцям громади оволодіти інформацією про наміри щодо модернізації освіти, а потенційним спонсорам зрозуміти, на що будуть спрямовані їхні кошти. Доцільним щодо фінансування освіти з бюджету ТГ є залучення до цього приватних осіб, організацій у разі, якщо ТГ не має можливості з власного бюджету покривати всі необхідні витрати. Окрім цього, зазвичай приватні особи позитивно реагують на таку співпрацю, адже здебільшого це підприємці, які бажають, щоб у ТГ освіта була забезпечена всім необхідним і діти мали можливість здобувати знання в комфортних умовах.

Доцільним є постійне спілкування та консультації вчителів із батьками, адже така співпраця дає можливість вказувати

на прогалини в навчанні дитини, надати поради. Також необхідно урізноманітнити програми навчання керівників закладів освіти з основ менеджменту та управління, оскільки зазвичай це насамперед учителі, які не володіють достатніми знаннями та навичками з управління та розподілу фінансових коштів. Потрібно здійснити зміни в системі оплати праці вчителів, адже педагоги повинні бути фінансово забезпеченими, щоб не шукати підробітку й максимально націлювати себе на надання якісних освітніх послуг.

Важливо для нашого дослідження виокремити принципи керування освітніми закладами, які полегшать взаємодію між усіма зацікавленими в позитивному завчасно запланованому результаті особами. Серед принципів керування В. М. Бойко виокремлює лідерство як спроможність виконувати свої функції, співробітництво (взаємодія фахівців із районним управлінським рівнем), уникнення бюрократії (Бойко В. М., 2015, с. 96–97). Це сприятиме прозорості й демократизації в державному управлінні. Досліджуючи освітню децентралізацію в Україні, А. П. Гижко зауважує, що доцільно дотримуватись принципу субсидіарності, який покликаний виконувати роль арбітра в тому, які функції і хто має виконувати та на якому рівні, метою є привернення уваги до людини з її проблемами та потребами (Гижко А. П., 2021, с. 12). Це означає, що акценти зміщуються з об'єктів на суб'єкти. За основу свого дослідження беремо принципи, запропоновані Л. І. Даниленко, Н. Б. Ларіною (рис. 1).

Дотримання сутності й реалізації таких принципів посилюватиме відповідальність на місцях, взаємозв'язки між муніципалітетами, сприятиме побудові горизонтальної ланки керівництва. Незважаючи на те, що виникають проблемні ситуації в освіті, над вирішенням яких доводиться працювати, децентралізація є ефективною та необхідною в Україні. Співпраця всіх гілок влади, освітніх інституцій, педагогів, учнів, їхніх батьків уможливило реалізацію потреб громади, сприятиме зацікавленості

в сучасній трансформації ТГ, якісному керівництві. Така самоорганізація є імперативом поступового розвитку культурного, інтелектуального потенціалу молоді.

Сучасні принципи публічного управління закладами освіти в ТГ:			
лідерство	професіоналізм	стандартизація	співробітництво
<i>сутність:</i>			
професійне служіння громаді, країні, державі	посилена відповідальність за порушення принципів етики та моралі	системне застосування стандартів якості (ISO)	міжмуніципальне
<i>прояви реалізації:</i>			
рівень довіри до місцевої влади	рівень професійного розвитку у різних моделях навчання (програмно-цільова, практико-орієнтована, рефлексивна)	рівень якості надання публічних послуг у сфері освіти	угоди про співробітництво зі стейкхолдерами – бізнесом, владою, громадянським суспільством

Рис. 1 Сучасні принципи публічного управління закладами освіти в ТГ

Джерело: склали Л. І. Даниленко, Н. Б. Ларіна, 2022, с. 39–45

На підставі здійсненого аналізу пропонуємо такі шляхи розв'язання проблемних питань, пов'язаних із децентралізацією освіти:

1. Дотримання угод про співпрацю між державною виконавчою владою і місцевими органами самоврядування.

2. Удосконалення політики з добору кадрів, які зможуть професійно виконувати свої обов'язки, бути менеджерами, реалізувати нові ідеї, брати відповідальність за прийняття рішень.

3. Розроблення стратегії розвитку громади.

4. Вирішення фінансових проблем через участь громади в проєктах Мінрегіону, використання коштів, наданих спонсорами і/або державою за цільовим призначенням.

5. Подолання недовіри громади до місцевого самоврядування реальними справами.

6. Створення належних умов для навчання й виховання молоді незалежно від місця проживання.

7. Сприяння підвищенню рівня кваліфікації освітян, проведення тренінгів, зу-

стрічей для мешканців громади, які уможливили би набуття ними керівного досвіду, стимулювали бажання розвивати інфраструктуру, сприяли би вдалій комунікації.

8. Учасно координувати дії, надавати допомогу закладам освіти, накреслювати перспективи, а не тільки проводити інспекцію, моніторинг.

9. Сприяти соціальному захисту населення, щоб права мешканців громади були дотримані, нормативно-правові акти виконувалися.

10. Долання кризи, пов'язаної з комунальними службами, здійснення правильного розподілу функціональних обов'язків працівників, призначення відповідальними певних посадових осіб.

11. Важливим є дотримання принципів публічного керування освітою в ТГ.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, у контексті децентралізації дійшли таких висновків:

1. Дослідження децентралізації як демократичного процесу у сфері освіти дало змогу з'ясувати, що цей процес має

перспективи щодо подальшого розвитку та вдосконалення. Про це свідчить постійне подолання на місцях викликів, що виникають, підвищення рівня управління освітнім процесом. Незважаючи на воєнні дії на території країни, збільшилась кількість опорних закладів та кількість їхніх філій, що свідчить про те, що навіть війна на території України вплинула на цей процес, але не зупинила його.

2. Правильне спрямування фінансування коштів на місцях сприятиме покращенню матеріального забезпечення закладів освіти, інфраструктури, розвитку надання якісних освітніх послуг та нала-

годженню взаємодії між органами влади і громадськістю на місцях.

3. Запропоновані шляхи розв'язання проблемних питань, пов'язаних із децентралізацією освіти, сприятимуть кращому перебігу модернізації освіти, наблизитимуть її до загальноєвропейських стандартів.

Перспективи дослідження. Подальші наукові розвідки стосуватимуться реалізації децентралізації освіти в умовах воєнного стану на деокупованих територіях, та тих, які зазнали руйнувань через воєнні дії агресорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білик І., Дятленко С., Когут І. Критерії формування спроможної освітньої мережі в ОТГ: методично-інформаційний посібник за заг. ред. Матійчик Т. / І. Білик, С. Дятленко, І. Когут. – Режим доступу: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkej/https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf>.

2. Бойко В. М. Деякі практичні аспекти реалізації законодавчих ініціатив реформування місцевого самоврядування в Україні / В. М. Бойко // Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання / Переднє слово Голови Верховної Ради України В. Б. Гройсмана. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 413 с.

3. Венцель Н. В. Проблеми розвитку загальної середньої освіти в об'єднаних територіальних громадах / Н. В. Венцель // Народна освіта. Випуск 3, 2016. – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4181.

4. Возняк Г. В., Жеребило І. В. Децентралізація освіти: вітчизняні реалії та напрями реформування / Г. В. Возняк, І. В. Жеребило. – Світ фінансів. – 2020. – №1 (62). – С. 128–139. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.01.128>.

5. Даниленко Л., Ларіна Н. Забезпечення публічного управління закладами освіти в територіальних громадах / Л. Даниленко, Н. Ларіна // Аспекти публічного управління. Т. 10. – № 4. – 2022. – С. 39–45. DOI: <https://doi.org/10.15421/152225>.

6. Джурило А. П. Децентралізація освітнього простору як один із ключових механізмів забезпечення якості / А. П. Джурило. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/reader/187134255>.

7. Дятленко С. Кроки з освіти для нових громад / С. Дятленко, 2020. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/12944>

8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997. – № 24. Ст. 170. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), Ст. 380, 2017. – № 38–39. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

10. Застрожнікова І. В. Менеджмент освітніх мереж ОТГ в умовах децентралізації влади в Україні / І. В. Застрожнікова // Експерт: електронне наукове видання. 2019. – № 4 (6). – С. 150–158.

11. Застрожнікова І. В. Трансформація національної освітньої системи в умовах де-

централізації / І. В. Застрожнікова // Державне управління та місцеве самоврядування, 2019. – № 4 (43). – С. 44–49.

12. Інформація МОН України. Юнісеф надав 3 млн доларів для підтримки 1 тис. опорних шкіл по всій Україні, 2022. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/yunisef-nadav-3-mln-dolariv-dlya-pidtrimki-1-tis-opornih-shkil-po-vsij-ukrayini>.

13. Лопушинський І. П., Ковнір О. І. Стан та перспективи реформування освіти в умовах децентралізації влади в Україні / І. П. Лопушинський, О. І. Ковнір // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування, 2017. – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/27.pdf.

14. Оперативна інформація МОН України про чисельність опорних шкіл України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/oporni-shkoli>

15. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про опорний заклад освіти» від 19 червня 2019 р. № 532. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-%D0%BF#Text>

16. Створення методично-сервісного центру в структурі управління освіти, молоді та спорту Дунаєвської міської ради. – Режим доступу: <https://www.wiki.hromady.org/practic/>

DECENTRALIZATION OF EDUCATION IN UKRAINE: DEVELOPMENT AND PROSPECTS

Khomenko Volodymyr,

researcher of the project activity department

DNU «Institute of Modernization of the Content of Education»

36 Metropolitan Vasyl Lypkivskyi Street, 03035, Kyiv, Ukraine

homenko.1963@gmail.com

The article explores the formation and prospects of decentralization of education in Ukraine. It argues that the decentralization of education was aimed at addressing the inefficient budgetary support of the education process, which was previously organized according to a hierarchical vertical. The key determinants of decentralization in education are discussed, namely, changing the content of education, improving the mechanisms of its financing, optimizing and developing educational networks. The article argues that Ukraine is undergoing a full-scale reform of local self-government and territorial organization of power, accompanied by the formation of a capable primary institution of local self-government – the territorial community through its consolidation (united territorial community, hereinafter – TC).

The author explains that decentralization of education involves the transfer of powers and responsibilities for financing and managing education to TCs, which has become the main aspect of the reform. However, the basic principles, defined directions of the reform, and the strategy of educational development remain within the competence of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The article emphasizes that state approaches to financing educational institutions have changed dramatically, as local budgets now receive targeted funds in the form of an educational subvention.

The article describes how the transfer of financial powers to the local level can help Ukraine move away from the previous system of planning and implementing educational policy by reducing the gap between operational and financial management. It highlights the importance of establishing hub schools and optimizing the network of educational institutions to address the problem of a small number of students in small towns and villages. However, the article also acknowledges that decentralization of education in Ukraine has certain problematic aspects

that need to be addressed.

In conclusion, the article proposes ways to solve the problematic aspects of decentralization in Ukraine and reflects on the prospective directions of decentralization of education in Ukraine. By decentralizing education, Ukraine has the potential to improve the efficiency and effectiveness of its education system, and ensure that education is tailored to the needs of local communities.

Keywords: decentralization; education; local community; local government; study prospects.

REFERENCES

1. Bilyk, I., Diatlenko, S. & Kohut, I. *Kryterii formuvannia spromozhnoi osvitnoi merezhi v OTH* [Criteria for the formation of a capable educational network in OTG]. Red. T. Matiichyk. Retrieved from: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf>. (ukr).
2. Boiko, V. M. (2015). *Deiaki praktychni aspekty realizatsii zakonodavchych initsiatyv reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* [Some practical aspects of the implementation of legislative initiatives of reforming local self-government in Ukraine]. In *Detsentralizatsiia v Ukraini: zakonodavchi novatsii ta suspilni spodivannia*. K.: Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy (ukr).
3. Danylenko, L. & Larina, N. (2022). *Zabezpechennia publichnoho upravlinnia zakladamy osvity v terytorialnykh hromadakh* [Ensuring public management of educational institutions in territorial communities]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. T. 10, 4, 39–45. DOI: <https://doi.org/10.15421/152225> (ukr).
4. Diatlenko, S. (2020). *Kroky z osvity dlia novykh hromad* [Steps in education for new communities]. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/news/12944> (ukr).
5. Dzhurylo, A. P. *Detsentralizatsiia osvitnoho prostoru yak odyz iz kliuchovykh mekhanizmiv zabezpechennia yakosti* [Decentralization of educational space as one of the key mechanisms of quality assurance]. Retrieved from: <https://core.ac.uk/reader/187134255> (ukr).
6. *Informatsiia MON Ukrainy. Yunisef nadav 3 mln dolariv dlia pidtrymky 1 tys. opornykh shkil po vsii Ukraini (2022)*. [Information of the Ministry of Education and Culture of Ukraine. UNICEF provided 3 million dollars to support 1,000 supporting schools throughout Ukraine]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/yunisef-nadav-3-mln-dolariv-dlya-pidtrimki-1-tis-opornih-shkil-po-vsij-ukrayini> (ukr).
7. Law of Ukraine «On Education» dated September 5, 2017 No. 2145-VIII // Information of the Verkhovna Rada (VVR), Art. 380, 2017. No. 38–39. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (ukr).
8. Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» dated 05/21/1997 No. 280/97-VR // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1997. No. 24. Art. 170. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (ukr).
9. Lopushynskyi, I. P. & Kovnir, O. I. (2017). *Stan ta perspektyvy reformuvannia osvity v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini* [Status and prospects of education reform in the conditions of decentralization of power in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*, 2017. Retrieved from: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/27.pdf. (ukr).
10. *Operativna informatsiia MON Ukrainy pro chyselnist opornykh shkil Ukrainy* [Operational information of the Ministry of Education and Culture of Ukraine on the number of reference schools in Ukraine]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/oporni-shkoli> (ukr).

11. Resolution of the CMU «On approval of the Regulation on the support institution of education» dated June 19, 2019 No. 532. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-%D0%BF#Text> (ukr).

12. Stvorennia metodychno-servisnoho tsentru v strukturі upravlinnia osvity, molodi ta sportu Dunaievetskoï miskoi rady [Creation of a methodical service center in the structure of the education, youth and sports management of the Dunayevets City Council]. Retrieved from: <https://www.wiki.hromady.org/practic/> (ukr).

13. Ventsel, N. V. (2016). Problemy rozvytku zahalnoi serednoi osvity v obiednanykh terytorialnykh hromadakh [Development problems of general secondary education in united territorial communities]. *Narodna osvita*. Vyp. 3. Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4181 (ukr).

14. Vozniak, H. V. & Zherybylo, I. V. (2020). Detsentralizatsiia osvity: vitchyzniani realii ta napriamy reformuvannia [Decentralization of education: domestic realities and directions of reform]. *Svit finansiv*, 1 (62), 128–139. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.01.128> (ukr).

15. Zastrozhnikova, I. V. (2019). Menedzhment osvitnikh merezh OTH v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Management of educational networks of OTG in conditions of decentralization of power in Ukraine]. *Ekspert: elektronne naukove vydannia*, 4 (6), 150–158 (ukr).

16. Zastrozhnikova, I. V. (2019). Transformatsiia natsionalnoi osvitnoi systemy v umovakh detsentralizatsii [Transformation of the national educational system in conditions of decentralization]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, 4 (43), 44–49 (ukr).